

DAVLAT XARIDLARI TIZIMI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10637236>

Axmuratov Axror Xudayarovich
Toshkent davlat yuridik universiteti buxgalteri

ANNOTATSIYA

Bu maqola davlat xaridlari tizimi va uning ahamiyati bo'yicha ma'lumotlarni qamrab oladi. Davlat xaridlari tizimi, bir davlatning ichki va tashqi siyosiy va iqtisodiy faoliyatlarini rivojlantirishda ahamiyatli rol o'ynaydi. Tizim, davlatning moliyaviy resurslarini boshqarish, xaridlarni to'g'ri boshqarish, va mamlakatning iqtisodiy faoliyatlarini mustahkamlashda o'z muqobil tuzilishini o'z ichiga oladi.

Maqolada, davlat xaridlari tizimini asosiy vazifalari, uning qanday ishlashi, va uning natijalari haqida tafsilotlar beriladi. Davlat xaridlari tizimi, mamlakatning moliyaviy mustaqilligini ta'minlash, xaridlar va importlarni boshqarish, xorijiy investitsiyalar va kreditlarni jalb qilish, tashqi iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirish, va boshqa amaliyotlarda davlatni qo'llab-quvvatlash uchun muhimdir.

Kalit so`zlar

davlat xaridlari, xorijiy investitsiyalar, tadqiqot, transaksiyalarni avtomatlashtirish, budjet xarajatlari;

Davlat xaridlari tizimi, hukumat yoki davlat tashkilotlari tomonidan amalga oshirilgan xaridlar va sotishlar uchun o'zaro aloqalarni boshqarish uchun ishlab chiqilgan tizimdir. Bu tizim, davlatning moliyaviy resurslarini samarali va effektiv ravishda ishlashini ta'minlaydi va xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi.

Davlat xaridlari tizimi, xaridlar va sotishlar uchun standart protseduralarni, hisob-kitobni, moliyaviy nazoratni va boshqa muammolarni hal qilish uchun qo'llaniladi. Bu tizim, davlat tashkilotlari va boshqa moliyaviy tashkilotlar orasidagi muomalalarni osonlashtiradi va isloh qiladi.

Davlat xaridlari tizimi, moliyaviy transaksiyalarni avtomatlashtirish, ma'lumotlarni integratsiyalash va nazorat qilish imkoniyatlarini takomillashtirish uchun IT texnologiyalardan foydalanadi. Bu tizimlar, moliyaviy nazorat organlariga to'g'ri va samarali ma'lumotlarni taqdim etish imkoniyatini beradi va xaridlar va sotishlar jarayonini boshqarishni osonlashtiradi.

Davlat xaridlari tizimi (DXT) - bu davlatning xarajatlarini boshqarish va xarajatlar uchun to'lovni amalga oshirishning birlamchi vositasi. Davlat xaridlari tizimi davlatning moliyaviy siyosati va moliyaviy hujjatlari asosida boshqariladi.

Bu tizim orqali davlat xarajatlari, moliyaviy resurslarni boshqarish, moliyaviy siyosatning shakllanishi va boshqarilishi, xarajatlarning monitoringi va baholanishi amalga oshiriladi.

Davlat xaridlari tizimi davlat tashkilotlari, korxonalar, shaxslar va jamiyat a'zolari bilan birgalikda ishlaydi. Bu tizim davlatning moliyaviy faoliyatini boshqarishda muhim ahamiyatga ega. Davlat xaridlari tizimi yordamida davlatning xarajatlarini to'g'ri hisoblash, moliyaviy siyosatni rivojlantirish, moliyaviy resurslarni samarali ishlatish va moliyaviy hujjatlarni yaxshi tahlil qilish mumkin.

Budjet tizimi iqtisodiyotni davlat nazoratining muhim qismlaridan biridir. Davlat sotib olishlar esa davlatning vazifalarini bajarishiga imkon beradi, shuningdek, iqtisodiyotni rivojlantirish uchun kerakli sharoitlarni yaratadi. O'zbekistondagi tadqiqotning aktualligi o'zini ko'rsatadi. Rossiyada kontrakt tizimi rivojlanish jarayoni davlat tomonidan buyruq berish tizimi haqidagi aniq qarorlarni qo'llashdan (1990-yillar boshlari) ko'rilgan qonun tizimlarni yaratish boshlandi va endi o'zlashtirilgan qarashlar va prinsiplarga asoslangan ko'p tuzilgan kontrakt tizimini yaratishni o'z ichiga olgan. Bu davrda quyidagi ishlar bajarildi:

- Davlat sotib olish sohasini tartibga solish uchun qonun-huquqiy tizim shakllandi;
- Ma'lumotlar ovozi yaratildi;
- Sotib olishlarni amalga oshirish tartibi ishlab chiqildi;
- Sotib olish bajaruvchisi va ta'minlovchi javobliligi aniqlandi;
- Budjetdagi moliyaviy iste'molni nazorat qilishning asosiy qoidalarini aniqlandi.
- Xorijiy ta'minlovchilar uchun sotib olishlarda ishtirok qilish qoidalari shakllandi.

27 - sentyabr 2018 yil Prezident Respublika O'zbekiston qarori bilan qabul qilingan, PP №-3953 "Davlat xarid qilish to'g'risida Respublika O'zbekiston qonunini amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar haqida" to'g'risida.

Ushbu Qarorga muvofiq, "Davlat xarid qilish to'g'risida Respublika O'zbekiston qonuni"ni samarali amalga oshirish maqsadida davlat xarid qilish uchun xususiy ma'lumotlar portali xarid.uzda quyidagilar joylashtiriladi:

Ushbu Qarorning amalga oshirilishi bo'yicha, davlat xarid qilish uchun elektron tizimga va "O'zRTSB" AK xususiy ma'lumotlar portali xarid.uzga muvofiq o'zgartirishlar kiritilgan.

Budjet tashkilotlarida davlat xaridlari bo'yicha nazorat O'zbekiston Respublikasi Hisob palatasi, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi, Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi, Moliya vazirligi va Monopoliyaga qarshi kurashish qo'mitasi tomonidan amalga oshiriladi. O'zbekiston Respublikasi Hisob

palatasi budjet tashkiloti bo'lib, davlat xaridlari ustidan nazoratni amalga oshiruvchi organlardan biridir. Hisob palatasi o'z faoliyati davomida budjet mablag'lari hisobidan davlat xaridini amalga oshiradi va Adliya vazirligi tomonidan 2021-yil 7- mayda 3299-son bilan ro'yxatdan o'tkazilgan "Budjet jarayonining ochiqligini ta'minlash maqsadida rasmiy veb-saytlarda ma'lumotlarni joylashtirish tartibi to'g'risida"gi nizomda belgilanganidek moliyaviy ma'lumotlarini shaxsiy ach.gov.uz sahifasida e'lon qilishi yo'lga qo'yildi.

Ma'lumki, davlat xarid qilish uchun elektron auksion muddati 10 kundan 5 kungacha kamaytirilgan, hamda tender berish haqida e'lonlarni portalda joylashtirish muddati 30 kundan 10 kungacha kamaytirilgan.

Bundan tashqari, qaror bilan "Davlat xarid qilish to'g'risida Respublika qonuni"ning kuchaytirilmagan sifatida ko'rib chiqarilmagan xarid turlari va davlat xarid qilish uchun to'lovanayotgan maxsulotlar (xizmatlar, ishlar) ro'yxati aytilgan.

Hujjatga olish uchun uzex.uz rasmiy veb-saytida yoki davlat xarid qilish muddatlari portali xarid.uzda tanishish mumkin.

Normativ hujjatlar davlat xujjatlarini ta'minlash uchun mahsulot, ishlar, xizmatlarni xarid qilishni regulyatsiya qiladi.

Mahsulotlar, ishlar va xizmatlarni xarid qilishga oid qonunlar bo'yicha, sotiladigan maqomini belgilashdan boshlab mo'ljallangan amallar to'g'risidagi butunligi, davlat va shahar hokimiyatlari muhofaza qilingan muddatda cheklangan zimmalarning ijrosi sifatida ta'minlanadi.

Shunday qilib, davlat xarajatlari tushunchasini aniqlashga yo'naltirgan har xil usullarni o'rganib, quyidagi kompleks tavsifni berish mumkin: davlat xarajatlari - bu sotuvchilar bilan buyurtmachi o'rtasidagi to'lov munosabatlari tizimi, davlat byudjetidan tashqari to'lovlar bilan davlat va mahalliy hujjatlarni ta'minlash maqsadida tovarlar, ishlar va xizmatlarni sotib olish uchun, ularni samarali foydalanish maqsadida amalga oshiriladi.

Tadqiqot, xarajatlar asosida o'tkaziladigan asosiy vazifalarni aniqladi, ular bir-biriga bog'liq va hudud va umumiy mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini rivojlantirishga yo'naltirilgan:

- ❖ ta'minlash funksiyasi - davlatning talablari qondirish;
- ❖ tartibga solish funksiyasi, uning mazmuni davlat xarajatlari harajatlarni tartibga solish, budjet mablag'larini samarali ishlatishni aniqlashda jamlanadi. Bu yerda, xarid qilishning turli-xil usullari davlat xarajatlarni arzonlashtiradi, ammo talablarni qisqartirishni o'z ichiga olmaydi;
- ❖ narxni tartibga solish funksiyasi - narxlar dinamikasiga endi-kelish orqali kuchli ta'sir ko'rsatish ;

- ❖ dastlabki funksiyani, davlat tomonidan qoʻllangan mamlakat iqtisodiy faoliyatini qoʻllab-quvvatlaydi va dastlabki ishlab chiqaruvchilarni oʻzlarini rivojlantirishga yoʻl qoʻyishga imkoniyat yaratadi;
- ❖ ijtimoiy funksiyaga toʻgʻri bogʻliq;
- ❖ innovatsion funktsiya - yangi mahsulotlar, ishlar va xizmatlarni amalga oshirish uchun sharoitlar yaratishda yordam beradi;
- ❖ buudjet mablagʻlarini samarali ishlatish funktsiyasi - byudjet xarajatlarini bashorat qilish va mavjud resurslarni rational foydalanishni taʼminlashga imkoniyat beradi."

Xulosa qilib aytish mumkinki, "Davlat xaridlari tizimi" nomli matn davlat tashkilotlari tomonidan amalga oshirilgan xaridlar va sotishlar uchun ishlab chiqilgan tizimni taʼriflaydi. Matnda davlat xaridlari tiziminin mazmuni, maqsadi va funksiyalari haqida maʼlumotlar beriladi. Tizimning moliyaviy resurslarni samarali ishlash va xarajatlarni kamaytirishga yordam berish mazmuni tavsiflanadi. Davlat xaridlari tizimi, standart protseduralar, hisob-kitob, moliyaviy nazorat va boshqa muammolar uchun qoʻllaniladigan tizim sifatida belgilanadi. IT texnologiyalardan foydalanish, maʼlumotlarni integratsiyalash va nazorat qilish imkoniyatlarini takomillashtirish uchun ham tizimdan foydalaniladi. Matnning mazmuni, davlat xaridlari tiziminin moliyaviy transaktsiyalarni avtomatlashtirish, maʼlumotlarni integratsiyalash, nazorat qilish va boshqarish imkoniyatlarini taʼkidlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Белов В.Е. Правовое регулирование размещения государственного заказа // Право и экономика. 2005. № 2.
2. Burxonov U.A., Atamuradov T.T. —Davlat xaridil O`quv qo`llanma. Fan va texnologiya - 2012 yil. 7. Демин А.А. Государственный заказ как фактор развития государственного сектора трансформационной экономики: теоретикоэкономические аспекты: Дисс. ... канд. экон. наук. Челябинск, 2007.
3. Давлетшина Л.М. Государственный заказ как инструмент проведения промышленной политики (на примере Республики Татарстан): Дисс. ... канд. экон. наук. Казань, 2007. С. 47; Гладков В.С. Государственный заказ в сфере государственного управления экономикой: Дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2008. С. 14.
- 4 . Загорский И. О., Ланюгова А.Э., Якунин Д.В. Система закупок 2020: учеб. пособие. Тихоокеанский государственный университет Хабаровск: Изд-во Тихоокеан. гос. ун-та, 2020. – 349 с.

5. Канкулова М.И., Чалая И.С.. Организация закупок товаров, работ и услуг отдельными видами юридических лиц. Сборник практических заданий: учебное пособие / – СПб. : Изд-во СПбГЭУ, 2018. – 85 с.